

RUHSATÎ

(رخصتی)

(ö. 1911 [?])

Halk şairi.

Sivas'ın Kangal ilçesinin Deliktaş köyünde doğdu. Bir şiirinde, "Elli birde zuhur edip / Doğup cihana geldim ben" diyerek 1251'de (1835) doğduğunu belirtir. Ancak diğer bir şiirinde, "Sene bin iki yüz yetmiş yedide / Benim de yaşıma elli dediler" diyerek 1277'de (1860) elli yaşında olduğunu söylemesi bu bilgiyle çelişmektedir. Asıl adının Mustafa olduğu, "Mustafa'dır öz adım / Mahlasım Ruhsat koydum" mısralarından anlaşılmaktadır. Babasının adı Şeyh Mehmed, annesinin adı Safiye'dir. Deliktaş'ta doğup orada yaşadığı için uzun süre Deliktaşlı Ruhsatî diye anılmıştır. "Demem vilâyeti gitsem Tonus'a" mısraından hareketle soyunun Tonus'tan (Altınyayla ilçesi) Deliktaş'a geldiği ileri sürülmektedir.

"On ikime kadem bastım başıma kıldım nazar / Peder mâder gitti yetim yaşıma kıldım nazar" beytinde on iki yaşındayken hem annesini hem babasını kaybettiğini belirten Ruhsatî dört evlilik yaptığını ve bu evliliklerden yirmi üç çocuğunun olduğunu söyler (Eğer nikâhtan sorarsan dördü bitirdim tamam / Eğer evlâttan sorarsan yigirmi üçtür heman). Ruhsatî ömrü boyunca hanımlarının ve çocuklarının ölümünden dolayı büyük acılar çekmiş, hep geçim sıkıntısı içinde yaşamış, Deliktaş'ta azeblik, çobanlık, amelelik, yarıcılık, su bekçiliği ve duvarcılık yaparak geçimini sağlamaya çalışmıştır. "Şevketlüm bir defa tebdil kıyafet / Gezme vecibe-i zimmetinizdir / Memleketin bir tutarı kalmadı / Düzmeke vecibe-i zimmetinizdir" dörtlüğüyle başlayan şiirinde devlet ricâlini kötülediği için bir süre hapsedilen Ruhsatî'nin ömrünün sonuna doğru köyünde imamlık görevinde bulunduğu söylenmektedir.

Ruhsatî'nin bir köy şairi olduğu ve yerli tahsil görmediği kanaati yaygındır. Ancak büyük ihtimalle Arap kaynaklı olan, halk tarafından aşk hikâyeleri ve cenk kitapları gibi ilgi gören *Uğru ile Kadı* hikâyesini (nşr. Doğan Kaya, İstanbul 1985) nazma çekmesinden, şiirlerinde âyet, hadis ve kelâm-ı kibaraya yer vermesinden Arapça'ya yabancı olmadığı, bir caminin inşası için söylediği, "Târîhini tarh eyledim hesâb-ı ebced ile / Biri gayın birisi şîn bâ ile tamam" mısralarından ebced hesabını bildiği anlaşılmaktadır.

Şiirlerinde "Ruhsat, Ruhsat Baba, Âşık Ruhsat" mahlasları yanında en çok "Ruhsatî" mahlasını kullanan şaire bu mahlası Sivas'ın Karabaşı köyünden Şeyh İbrâhim Efendi vermiştir. "Bir zaman İcâdî bir zaman Cehdî / Şimdi de Ruhsatî Baba dediler" beytinde işaret edildiğine göre şair önce "İcâdî" ve "Cehdî" mahlaslarını kullanmışsa da bu mahlaslarıyla şiirleri yoktur. İrticâlen güzel şiirler söyleyen, ancak saz çalamayan şair ömrü boyunca arzu ettiği şöhrete kavuşamamıştır. Ruhsatî'nin bazı saz şairleri gibi hem hece hem aruz ölçüsüyle şiirleri varsa da onun şairlik gücünü yansıtan şiirleri hece vezniyledir. 500'e yakın şiirinin yarısından fazlası koşmadır. Diğerlerini semâî nazım biçimiyle ve aruz ölçüsüyle söyledikleri oluşturur. Genellikle üç beş dörtlükten oluşan şiirleri ölçü, durak, kafiye ve redif bakımından sağlam sayılabilecek bir yapıya sahiptir. Dilinin sade olması, aşk, ölüm, gurbet, yoksulluk, zamandan şikâyet, din, tabiat gibi konuları etkili biçimde dile getirmesi Ruhsatî'nin önemli özellikleridir. Ruhsatî şiirlerinin bir bölümünde bir âşık gibi kalbi heyecanla çarpan, tabiatın zevk alan, toplumun bozuk yönlerini gören bir saz şairi, bir bölümünde öğüt veren, fânî güzelliklere aldanmayan, mütevekkil bir deriş edasındadır. Vehbi Cem Aşkun dinî öğelere fazlaca yer veren Ruhsatî'nin Nakşibendî, M. Fuad Köprülü ise Bektaşî olduğunu söylerken onun hakkında geniş bir araştırma yapan Doğan Kaya şiirlerinden hareketle Nakşibendî olduğunu ortaya koymuştur (*Âşık Ruhsatî*, s. 23-24). Âşık edebiyatı içinde bir âşık kolunun kurucusu sayılan Ruhsatî'nin birçok şiiri günümüzde türkû ve ilâhi olarak söylenmektedir.

Ruhsatî'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekte, M. Fuad Köprülü onun 1899'da, Kadri Özyalçın – Kemal Gürpınar 1901'de, Vehbi Cem Aşkun ile Eflatun Cem Güney ise 1911'de vefat ettiğini söylemektedir. Şiirlerinde yaşının yetmişine dayandığını belirtmesi, 1903'te Sivas valisi olan Reşid Paşa'dan ve Sultan Mehmed Reşad'ın saltanatından (1909-1918) söz etmesi 1911 yılında öldüğü yolundaki görüşü daha güçlü kılmaktadır. Mezarı Deliktaş'ta kendisinden önce ölen oğlu Âşık Minhâc'ın yanındadır. Taşında, "Ruhsatî Azrâil gezer kastıma / Hakım helâl olsun eşim dostuma / Bir belli taş dikin başım üstüne / Bir gün devir döner belirsiz olur" dörtlüğünün bulunduğu mezar 1970'li yılların başında Sivas Valisi Celal Kayacan tarafından yaptırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kadri Özyalçın, *Deliktaşlı Ruhsatî*, I. Kitap, Sivas 1936; a.mlf. – Kemal Gürpınar, *Deliktaşlı Ruhsatî*, II. Kitap, Sivas 1938; Vehbi Cem Aşkun, *Büyük Halk ve Saz Şairi Ruhsatî*, Sivas 1944; M. Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, Ankara 1962, s. 539-540, 575-588; F. Erömer, *Deliktaşlı Ruhsatî*, İstanbul 1963; Eflatun Cem Güney – Çetin Eflatun Güney, *Âşık Ruhsatî: Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1963; Doğan Kaya, *Ruhsatî'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi*, İstanbul 1985; a.mlf., *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî*, Sivas 1994; a.mlf., *Âşık Ruhsatî*, Sivas 1999; Nurettin Albayrak, *Ruhsatî*, İstanbul 2001; "Ruhsatî", *TDEA*, VII, 357.

NURETTİN ALBAYRAK

RÛHU'İ-BEYÂN

(روح البيان)

İsmâil Hakkı Bursevî'nin

(ö. 1137/1725)

tasavvufî tefsiri.

1096 (1685) yılında şeyhi Atpazarî Osman Fazlı Efendi tarafından Bursa'ya halife olarak gönderildikten sonra Ulucami'de vaaz etmeye başlayan ve vaazlarında Kur'an'ı tefsir eden İsmâil Hakkı Bursevî *Rûhu'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'an* adlı Arapça eserini bu dönemde telife karar vermiştir. Müellif, Balkanlar'da bulunduğu sırada çeşitli tefsirlerden derlemeler yaparak oluşturduğu Nisâ süresinin 78. âyetine kadar gelen çalışmasının Bakara süresinin 267. âyetine kadar olan bölümünü yeniden gözden geçirip tefsirin başına koymuş ve kaldığı yerden yazmaya devam etmiştir. Bu sebeple eserde Bakara süresinin 267. âyetinden önce de bir mukaddime yer almaktadır. *Rûhu'l-beyân* yaklaşık yirmi bir yılda yazılmış, müellifin şeyhini beş defa İstanbul'da ve son olarak Kıbrıs'ta ziyaret etmesi, II. Mustafa zamanında katıldığı I ve II. Avusturya seferleri, on yedi ay süren ilk haccı (1111/1700), 1114 (1703) yılı Ramazanı Kadir gecesinde Bursa Ulucamii'nde meydana gelen katil hadisesinden sonra bir süre vaazlarına ara vermesi, üç ay süren şiddetli bir hastalık geçirmesi gibi sebepler eserin tamamlanmasını geciktirmiştir. *Rûhu'l-beyân*'ın yazımı 14 Cemâziyelevvel 1117'de (3 Eylül 1705), vaaz olarak takriri 28 Cemâziyelevvelde Ulucami'de sona ermiş, hatim meclisine büyük bir cemaat katılmıştır.

İsmâil Hakkı'nın yetişme döneminde okuduğu kitapların *Rûhu'l-beyân*'ın şekillenmesinde büyük tesiri olmuştur. Vaaz ve irşad faaliyetleri münasebetiyle başta tefsirler olmak üzere çeşitli kaynaklardan faydalanarak meydana getirdiği tefsir mec-